

РЕЦЕНЗИЯ

от

Доц. д-р Велислава Николаева Костова

член на научното жури, съгласно Заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър”

№ 577 от 12.05.2017 г. за дисертационния труд на тема „Модел за ефективно развитие на туристическата индустрия на Република Казахстан“

разработен от Инна Рей

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“, докторска програма „Икономика и управление” към Професионално направление 3.7. „Администрация и управление”

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: доц. д-р Миглена Темелкова-Бакалова

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие със:

- Закона за развитие на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ);
- Правилника за приложение на ЗРАСРБ;
- Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор” и научна степен „доктор на науките” на ВСУ „Черноризец Храбър”.

Използването на туризма като катализатор на националната икономика аргументира актуалността на избраната тема. Систематизираните положителни ефекти от развитието на туристическата индустрия засилват убедеността за дисертабилност на избраната тема. В дисертационния труд се защитава тезата, че входящия туризъм е подходяща форма на своеобразна външна търговия, тъй като „това е износ, който се осъществява в пределите на страната“.

Дисертационният труд е с общ обем от 236 страници. Структуриран е в увод, три глави, заключение, списък с използвана литература и две приложения. В изложението са използвани общо 31 таблици и 20 изображения (фигури). Използваните литературни

единици са общо 137, структурирани както следва: 100 на кирилица, 18 на латиница и 19 виртуални източника. Приемам текстовете за дело на докторанта.

I. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Основен мотив за разработването на предложения от Инна Рей дисертационен труд, може да се намери във формулирания от нея изследователски проблем, а именно: липсата на внимание върху комплексното изследване на теоретичните аспекти на туризма и основните направления в неговото ефективно развитие в страната. Това аргументира и определения в дисертационния труд обект на изследването, които са субектите на пазара на туристически услуги в Република Казахстан.

За предмет на дисертационното изследване е определена съвкупността от организационни и икономически отношения, които се създават при изграждането и ефективното развитие на туризма в Република Казахстан.

В предложеният текст Инна Рей защитава тезата, че комплексното и балансирано развитие и усъвършенстване на туризма е важна съставна част от увеличаването на вътрешните и входящите туристически потоци, което води до повишаване на ефективността на използваните туристически ресурси. Това определя и аргументира необходимостта от генерирането на модел за ефективното развитие на Република Казахстан.

Приемам така определените предмет, обект, цел и задачи на дисертационния труд за коректно формулирани и частично изпълнение в хода на изложение на разработката. Силно положително впечатление амбицията на Инна Рей да предложи комплексен и интегриран подход за решаване на част от проблемите на туризма в Република Казахстан. Това е видимо не само от заявените намерения в увода на разработката, но и в хода на изложението. Намирам предложените текстове за такива с подчертан практико-приложен характер. В формулировката на изследователската цел на дисертационното изследване, коректно е посочено „... модел на някои от влияещите фактори...“. Това уточнение определям като крайно наложително, тъй като посочените

по-долу в увода ограничения на изследването по същество не могат да се възприемат като такива, а в текста са засегнати твърде много от влияещите фактори върху устойчивото развитие на туристическата индустрия, което на моменти води до ненужни отклонения в изложението на иначе логично изградената структура на дисертационния труд.

Приемам, че формулираните цел и задачи вярно отразяват съдържанието на разработката, както и че последователно и системно са синтезирани и аргументирани факти и авторови твърдения, които водят до тяхното изпълнение.

Приемам избраната методология на дисертационното изследване за подходяща и коректно приложена, но не приемам формулираните ограничения на дисертационното изследване, тъй като те в голяма степен повтарят формулираните задачи за изпълнение на изследователската цел.

В Първа глава последователно се изяснява понятийния апарат, необходим за дисертационното изследване. Приемам предложените текстове, изводи и обобщения за дело на докторанта. Положително оценявам предложения от Инна Рей задълбочен и пространен анализ на научната дискусия относно съдържателния аспект на използваната терминология, но смятам, че по по-категоричен начин може да изрази собствената си позиция и разбиране по коментирания въпроси.

Намирам, че изложението на параграф 1.2. Технология на организацията на туризма и нейните функции, частично несъответства на изложението на същия, тъй като технологията на организацията на туризма е различна от технологията на организация на туристическите услуги.

Изложението на Първа глава логично се надгражда и допълва с чуждестранния опит в развитието на туризма. Приемам изложението на параграф 1.3. за релевантно на третата формулирана задача към целта на дисертационния труд, а самата задача – за изпълнена.

Направените изводи и обобщения в края на Първа глава приемам за дело на докторанта и смятам, че вярно и коректно отразяват резултатите от изложението, към което са част.

Във Втора глава Инна Рей систематизира, аргументира и анализира тенденциите в развитието на туризма в Република Казахстан през периода 2013-2015 г., като демонстрира способността си да осъществява проблемен и критичен анализ, на основата на които извежда основни причини и фактори, които според нея затрудняват развитието на туризма в Република Казахстан и които са релевантни на формулирания изследователски проблем.

В Трета глава Инна Рей предлага и коментира основните направления за развитието на туризма в Република Казахстан. Развивайки и надграждайки аргументите за доказване на авторовата си теза, тя разработва модел за ефективно развитие на туристическата индустрия, като го коментира в два основни аспекта – създаване на национален бранд за утвърждаване и развитие на имиджа на Република Казахстан като туристическа дестинация и инструменти и пътища за привличане на инвестиции в туризма на страната. Бранда се разглежда като допълнителна част от модела за развитие на туризма.

Предложеният модел е безспорно актуален и полезен в хода на търсенето и разработването на работещ инструментариум за устойчивото развитие на туризма на Република Казахстан, но се нуждае от известно прецизиране, както например посочените като отделни влияещи фактори „пазарна среда“ и „конкуренция“. Конкуренцията е част от пазарната среда и в този смисъл не става ясно кое налага разграничаването им по този начин. Подобна е и ситуацията с посочените стратегии. В научното пространство са известни критерии за систематизиране на видовото многообразие. Посочените от Инна Рей стратегии, преобладаващо са от групата на функционалните стратегии и не става ясно, кое налага на макро равнище да се предлагат стратегии, които в процеса на стратегическо декомпозиране са от трети ранг.

Не е пояснена и позицията/ разбирането на докторанта за „управление според концепцията за власт“ и „управление според концепцията за доверие“.

На схема 3.2. са посочени хоризонтални връзки между етапите при разработване и утвърждаване на туристическия маршрут, но не и вертикалните такива, което прави фигурата не особено ясна.

Не става ясна идеята на част „бизнес туризъм“ на схема 3.5.

Намирам за особено полезна от гледна точка на приносните моменти на разработката схема 3.6. „Последователност при определяне на печалбата“, която може да се използва и прилага от всички бизнес организации в сферата на туризма.

Не става ясно дали този „брандинг-център“ съществува или допълнително ще се създава (параграф 3.2, схема 3.8).

Изводите в края на Трета глава, както и предложеното Заключение са верни по отношение на изложението и показват, че изследователските цел и задачи са постигнати.

II. ПО-СЪЩЕСТВЕНИ СИЛНИ СТРАНИ И РЕЗУЛТАТИ С ПРИНОСЕН ХАРАКТЕР НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Освен посочените до момента в рецензия достойнства на дисертационния труд, е редно да се отбележи още, че:

- Е проследена логическата връзка между теория и практика в сферата на туризма. На тази основа е направен анализ на туристическата индустрия на Република Казахстан.
- В Заключението, като естествен резултат на генерираните изводи и обобщения са формулирани общо единадесет приноси, систематизирани както следва:
  - 2 научни приноса;
  - 3 научно-приложни приноса;
  - 2 практико-приложни приноса;
  - 3 приложни приноса.

Приемам че така формулираните приносите са дело на докторанта, но намирам, че някои от тях трябва да се прецизират.

Смятам за дискуссионен първия принос в частта му за прецизираната дефиниция на съдържателния обхват на понятието „туризъм“. Инна Рей прави подробен и задълбочен анализ на научната дискусия относно разбирането на понятието „туризъм“,

като предложената от нея таблица 1.1., стр. 14-17 е едно от безспорните достойнства на така предложената разработка, но нейна дефиниция, показваща позицията и по така систематизираните факти, реално липсва.

Без да омаловажавам предложената от Инна Рей формулировка на приносите на дисертационния труд, от така предложените от нея приноси, приемам за безспорно значими и полезни от научна, научно-приложна, практико-приложна и приложна гледна точка следните:

- **Надградена е теорията на туризма** като е предложен интегриран подход за изследване на понятията „туризъм” и „туристически продукт” и **са дефинирани етапите на разработване и утвърждаване на туристическия маршрут.**
- **Създаден е концептуално нов модел за стратегическо планиране** на туристическата индустрия в Република Казахстан, в контекста на идентифицирани специфични влияещи фактори, проблеми и перспективи и при отчитане на спецификите на действащия социално-икономически модел.
- **Анализирана е туристическата индустрия** на Република Казахстан, като **са идентифицирани стратегическите области** за нейното развитие и мерки за преодоляване на формулираните стратегически проблеми.
- **Предложени са подходи за анализ, оценка и развитие** на дейността на организациите в системата на туризма на Република Казахстан, основани на оценката на чуждестранния опит и добрите практики на водещи световни туристически дестинации.

III. АВТОРЕФЕРАТ И ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторефератът към дисертационен труд на тема „Модел за ефективно развитие на туристическата индустрия на Република Казахстан“ вярно и коректно отразява изложението на дисертационния труд.

Впечатление прави, че при представянето на факти от изложението на Втора глава, има известни технически пропуски и несъответствия при параграфи 2.2. и 2.3.

Публикациите във връзка с дисертационното изследване са достатъчно като брой, но обръщам внимание, че в изложението на дисертационния труд (стр. 10) е посочено, че са седем, а в автореферата (стр. 36), че са пет. Не са представени копия от цитираните публикации и не мога да ги коментирам от гледна точка на тяхното съдържание.

IV. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ, ПРЕПОРЪКИ И ВЪПРОСИ КЪМ ДОКТОРАНТА

Въпреки безспорните достойнства на предложения дисертационен труд, към така предложения материал могат да се направят следните забележки и препоръки:

- Има известни технически грешки и неточности като начин на представяне и форматиране на фигури (схеми, рисунки), таблици, цитирани източници в текста и в списъка с използваната литература.
- И в изложението на дисертационния труд (стр. 34), и в автореферата е объркана последователността в изброяването на функциите на туризма.
- Във фигура (рисунок) 1.3. (стр.46) липсват вертикалните връзки при представянето на логическите връзки между етапите на разработване и съгласуване на маршрута. Посочените към фигурата текстове, поясняват вертикалните връзки, но добре би било същите да присъстват и при визуализацията на алгоритъма.
- Някои от формулираните изводи и обобщения в края на втора глава, почти дословно повтарят обобщенията в края на параграфите.
- Намирам за дискуссионни по отношение методиката за разработване на SWOT – анализ, посочените фактори на стр. 133. Все пак това е анализ на вътрешната и външната среда, който се базира и определя от така наречените силни и слаби страни, възможности и заплахи.

- В параграф 1.3, във Втора глава (части от 2.2 и 2.3), а на места и в Трета глава, в опита си да даде оптимална обосновка на коментирания проблем, авторът ненужно се отклонява от иначе последователното и логично представяне на аргументите по защитаваната теза. Това прави тези текстове да изглеждат като несвързани с цялостната концепция на дисертационния труд. Именно за това си позволявам да препоръчам на Инна Рей в бъдещите си изследвания да дефинира по-прецизно и конкретно ограничителните условия, съобразно формулираните от нея обект и предмет на анализ.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направените бележки и препоръки не намаляват качествата на дисертационното изследване, а изложеното до тук ми дава основание да приема дисертационния труд за завършен и съответстващ на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, както и на Правилника към него.

Позволявам си да предложа на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по докторска програма „Икономика и управление”, към професионално направление 3.7. „Администрация и управление” на Ина Рей за разработения от нея дисертационен труд „Модел за ефективно развитие на туристическата индустрия на Република Казахстан”.

Рецензент:

29.05.2017 г.

/доц. д-р Велислава Николаева/